

BORGARTING LAGMANNSRETT

KJENNELSE

Avsagt: 29.04.2021

Saksnr.: 21-033945GST-BORG/04

Dommere:

Lagmann
Lagdommer
Lagdommer

Torkjel Nesheim
Øystein Hermansen
Vincent Galtung

Tiltalt	Viggo Kristiansen	Advokat Arvid Sjødin
Påtalemyndighet	Oslo Statsadvokatembeter	Statsadvokat Johan Øverberg

Saken gjelder begjæring om løslatelse i gjenåpnet straffesak.

Ved avgjørelse 18. februar 2021 fra Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker (kommisjonen) i sak nr. 2020/82 ble krav fra Viggo Kristiansen, født 24. mai 1979, om gjenåpning av Agder lagmannsretts dom 13. februar 2002 tatt til følge.

Høyesteretts ankeutvalg besluttet 2. mars 2021 at gjenåpningssaken skal behandles av Borgarting lagmannsrett.

Kristiansen begjærte seg 10. mars, ved sin forsvarer advokat Arvid Sjødin, løslatt fra soning på bakgrunn av kommisjonens avgjørelse om gjenåpning av den rettskraftige straffedommen. Samme dag ble advokat Sjødin av lagmannsretten oppnevnt som forsvarer for Kristiansen. Påtalemyndigheten har i brev 18. mars 2021 lagt ned påstand om at begjæringen ikke tas til følge. Bistandsadvokatene ga sine merknader til begjæringen 17. mars 2021 og bestred at det var grunnlag for løslatelse.

Sakens bakgrunn

Kristiansen ble ved Agder lagmannsretts dom av 13. februar 2002 idømt forvaring med en tidsramme på 21 år og en minstetid på 10 år for utuktig omgang og voldtekt av to jenter på 8 og 10 år, overlagt drap under særdeles skjerpene omstendigheter av den ene jenta og medvirkning til overlagt drap av den andre. Handlingene ble begått 19. mai 2000 i turområdet Baneheia i Kristiansand. Kristiansen ble også dømt for utuktig omgang og voldtekt av en syv til ni år gammel jente i perioden fra mai 1994 til desember 1996, samt fredskrenkelse overfor en kvinnelig nabo i perioden fra mai 1998 til januar 1999. Kristiansen erkjente straffeskyld for de to sistnevnte forholdene, som ble endelig avgjort ved Kristiansand byretts dom av 1. juni 2001.

Ved straffutmålingen la Agder lagmannsrett til grunn at Kristiansen var initiativtaker, pådriver og hovedmann ved utføringen av handlingene og at han viste en fullstendig mangel på innlevelse i situasjonen for andre mennesker. Retten la til grunn at handlingene var begått under slike omstendigheter at det ut i fra allmennpreventive hensyn måtte reageres med lovens strengeste straff.

Domsslutningen lød slik:

1. Viggo Kristiansen, fødd 24. mai 1979, blir dømd for to brotsverk mot straffelova § 233 første og andre ledd, to brotsverk mot straffelova § 192 første ledd andre straffalternativ, jf. § 213, og to brotsverk mot straffelova § 195 første ledd andre straffalternativ, jf. § 213, og for dei tilhøva som er rettskraftig avgjorde ved Kristiansand byretts dom frå 1. juni 2001, alt samanhalde med straffelova § 62 første ledd, til forvaring i 21 - tjueein - år, jf. straffelova § 39 c nr. 1, jf. § 39 e.

Minstetida for forvaringa blir sett til 10 - ti - år. Til frådrag i straffa kjem 519 - femhundreognitten - dagar for varetektsfengsel.

2. Viggo Kristiansen blir frifunnen for tiltale om eit brotsverk mot straffelova § 195 fyrste ledd andre straffalternativ og andre ledd, jf. 213.

Kristiansen anket til Høyesterett over saksbehandlingen og lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Høyesteretts kjæremålsutvalg besluttet 24. april 2002 at Kristiansens anke ikke skulle tillates fremmet. Dommen ble etter dette rettskraftig.

Kristiansen har vært fengslet siden han ble pågrepet 13. september 2000. Han ble overført til Ila fengsel og forvaringsanstalt 18. februar 2002 og har siden sonet forvaringsstraffen der.

Kristiansen har fremsatt en rekke begjæringer om gjenåpning for kommisjonen. Før den siste begjæringen som ble fremmet 18. juni 2017, har Kristiansen fremmet fire begjæringer som har blitt realitetsbehandlet av kommisjonen. I tillegg har kommisjonen behandlet to klager/begjæring om omgjøring av vedtak om ikke å gjenåpne saken. Begjæringene har vært begrenset til å gjelde domfellelsen etter tiltalepostene I-III (Baneheia-saken), ikke de straffbare forholdene som ble endelig avgjort ved Kristiansand byretts dom 1. juni 2001.

Kristiansen tok ved stevning 30. desember 2010 ut søksmål mot staten v/Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker med påstand om at to av kommisjonens vedtak var ugyldige (kommisjonens vedtak 17. juni 2010 og 24. september 2010). Hovedforhandling ble avholdt i Oslo tingrett i august 2011. Ved Oslo tingretts dom 1. september 2011 ble staten frifunnet (sak 11-000612TVI-OTIR/06). Kristiansen anket dommen og søkte om tillatelse til å bringe saken direkte inn for Høyesterett. I beslutning 15. desember 2011 tillot Høyesteretts ankeutvalg direkte anke for så vidt gjaldt anførselen om domstolene hadde full kompetanse til å prøve kommisjonens vedtak. For øvrig ble direkte anke ikke tillatt. Ved dom av Høyesterett 29. mars 2012 ble anken forkastet så langt det var gitt samtykke til direkte anke (HR-2012-00669-S). Etter prosesskriv fra Kristiansen hevet Borgarting lagmannsrett ankesaken ved kjennelse 14. januar 2013 (sak 12-062438ASD-BORG/03).

Den siste begjæringen ble som nevnt fremmet til kommisjonen 18. juni 2017. Begjæringen har vært gjenstand for en omfattende og langvarig behandling i kommisjonen. Et omfattende materiale har vært gjennomgått, med kontradiksjon for alle parter slik at både Kristiansen, påtalemyndigheten og de etterlattes bistandsadvokater har hatt rett til innsyn i dokumentene og rett til å uttale seg om andre parters anførsler og tilsvær. Det er foretatt fornyede DNA-analyser i Sverige og det er innhentet en ny sakkyndig rapport fra Danmark. For øvrig vises det til redegjørelsen for kommisjonens behandling i punkt 3 i kommisjonens avgjørelse.

Etter gjennomgang av det samlede bevismaterialet i saken, delte kommisjonens seg i et flertall og et mindretall når det gjaldt vurderingen av om bevissituasjonen samlet sett i dag medfører en rimelig mulighet for at Kristiansen ville ha blitt frifunnet, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3. Et flertall på tre av kommisjonens medlemmer kom til at det foreligger en rimelig mulighet for frifinnelse, mens et mindretall på to medlemmer fant at det ikke var grunnlag for dette. Kommisjonen kom etter dette, under dissens, til at vilkårene for gjenåpning var oppfylt og traff slik avgjørelse:

Begjæring om gjenåpning i sak nr. 2020/82 tas til følge.

Kristiansens begjæring om løslatelse har vært forelagt påtalemyndigheten og de etterlattes bistandsadvokater til uttalelse. Videre har lagmannsretten 12. mars 2021 oppnevnt advokatene Håkon Brækhus og Audun Beckstrøm som felles bistandsadvokater for de etterlatte.

Påtalemyndigheten har i prosesskriv 18. mars 2021 inngitt merknader til begjæringen og lagt ned påstand om at begjæringen ikke tas til følge. Bistandsadvokatene har i prosesskriv 17. mars 2021 inngitt merknader og sluttet seg til påtalemyndighetens syn om at begjæringen ikke skal tas til følge.

Lagmannsretten har mottatt ytterligere kommentarer fra forsvarer Sjødin knyttet til påtalemyndighetens og bistandsadvokatenes merknader til begjæringen. Lagmannsretten har også innhentet Kriminalomsorgens vurdering av behovet for forlengelse av tidsrammen for forvaring av Kristiansens forvaringsdom. Kriminalomsorgens vurdering er avgitt i brev 16. februar 2021 til Agder statsadvokatembeter.

Forsvarer Sjødin har i prosesskriv 8. april 2021 kommentert Kriminalomsorgens vurdering av forvaringsspørsmålet og også vedlagt en ny rettspsykiatrisk erklæring av 17. mars 2021, som er avgitt til Asker og Bærum tingrett i forbindelse med vurderingen av om påtalemyndigheten skal begjære forvaringen forlenget.

Lagmannsrettens bemerkninger:

Når en sak er gjenåpnet, skal saken som hovedregel henvises til fullstendig ny behandling for de deler av saken som er gjenåpnet, jf. straffeprosessloven § 400 første ledd. Unntak gjelder etter straffeprosessloven § 400 femte ledd, som blant annet fastsetter at den domstol som skal behandle saken kan avsi frifinnende dom uten hovedforhandling dersom påtalemyndigheten samtykker i dette.

Dommen i den gjenåpnede saken mister ikke sin kraft før den nye dommen er rettskraftig, se Keiserud m.fl., Straffeprosessloven, kommentarutgave, § 400 note 5, Juridika, bekreftet

à jour 1. januar 2021. Fullbyrdingen av straffen fra den tidligere dommen kan derfor i utgangspunktet fortsette som vanlig.

Den nye dommen trer i stedet for den tidligere dommen i det omfang saken har blitt gjenåpnet. Når det gjelder de øvrige delene av dommen, enten det gjelder én eller flere tiltalte, eller andre handlinger begått av samme tiltalte, beholder den eldre dommen sin rettskraft, jf. Rt-2010-1489 avsnitt 28.

Selv om fullbyrdelsen av den gjenåpnede dommen i utgangspunktet kan fortsette til den nye dommen er rettskraftig, fastsetter straffeprosessloven § 452 andre ledd at retten kan beslutte at fullbyrdingen av dommen skal utsettes når en begjæring om gjenåpning er tatt til følge av kommisjonen. Bestemmelsen lyder:

Angripes en rettskraftig dom ved anke eller er en begjæring om gjenåpning tatt til følge, kan den rett som skal behandle saken, ved kjennelse beslutte at fullbyrding helt eller delvis skal utstå.

Bestemmelsens ordlyd gir ikke noen nærmere veiledning for vurderingen som skal foretas. Formuleringen «kan» tilsier at den domfelte ikke har noe ubetinget krav på at fullbyrdelsen skal utstå selv om en begjæring om gjenåpning er tatt til følge av kommisjonen. Ordlyden sier videre ikke noe om hvilke momenter som skal være avgjørende eller tillegges særlig vekt ved vurderingen.

Etter den tidligere straffeprosessloven 1887 § 420 andre ledd, kunne ikke en dom som var besluttet gjenåpnet til gunst for siktede etter § 414 fullbyrdes uten at siktede samtykket, jf. henvisningen til straffeprosessloven § 399 andre ledd som fikk tilsvarende anvendelse. Bestemmelsen i § 420 lød slik:

Begjæring om Gjenoptagelse standser ikke Dommens Fuldbyrkelse, medmindre Retten bestemmer det Modsatte.

Er en i Henhold til § 414 fremsat Begjæring taget til Følge, finder Reglerne i § 399, 2det og 3die Led tilsvarende Anvendelse. Er Begjæringen fremsat i Henhold til § 415 har Tilfølgtagelsen ingen Indflydelse paa Fuldbyrkelsen, medmindre Retten bestemmer det Modsatte

I § 399 andre ledd var det fastsatt at dersom anke var «betimelig erklæret», kunne ikke dommen fullbyrdes før saken var avgjort. Etter § 420 i den tidligere straffeprosessloven hadde altså domfelte krav på at fullbyrdelsen av straffen ble utsatt dersom en begjæring om gjenåpning var tatt til følge. Lagmannsretten bemerker at saken mot Viggo Kristiansen er gjenåpnet etter straffeprosessloven § 391 nr. 3, som tilsvarende straffeprosessloven 1887 § 414 nr. 2.

I forarbeidene til straffeprosessloven av 1981 fremgår det at § 452 annet ledd «svarer til» tidligere straffeprosesslov av 1887 § 420, men at den er gjort enklere og også ble gjort gjeldende ved forsinket anke, jf. NUT 1969:3 side 368. Ordlyden ble imidlertid ved lovendringen noe endret for gjenåpningstilfellene idet den nye bestemmelsen fastsatte at retten «kan» beslutte at fullbyrdelsen skal utsettes dersom en rettskraftig dom angripes ved *begjæring* om gjenåpning. Iallfall etter ordlyden var det altså ikke lenger noe ubetinget krav om utsatt fullbyrding av straffen dersom gjenåpning var besluttet. Denne endringen, herunder hvilke konsekvenser det eventuelt skulle ha for vurderingen når gjenåpning var besluttet, kan ikke sees å være særskilt kommentert i forarbeidene.

I forbindelse med revisjonen av reglene i straffeprosessloven kap. 27 om gjenåpning, ble bestemmelsen endret ved lov 15 juni 2001 nr. 63 for å klargjøre at Gjenopptakelseskommissjonen ikke skulle ha kompetanse til å beslutte utsatt fullbyrdelse i saker som gjenåpnes. Kompetansen til dette skulle ligge til de alminnelige domstolene, jf. Ot.prp. nr. 70 (2000–2001) side 78. Straffeprosessloven § 452 andre ledd fikk da den ordlyden bestemmelsen har i dag. En konsekvens av lovendringen var at heller ikke domstolene lenger hadde kompetanse til å beslutte utsettelse av fullbyrdingen når begjæring om gjenåpning fremmes, kompetansen inntreer først på det stadiet kommissjonen eventuelt tar begjæringen om gjenåpning til følge, jf. straffeprosessloven § 400. Endringen kan ikke sees å være særskilt omtalt i forarbeidene. I proposisjonen heter det videre om utsatt fullbyrding av straffen når gjenåpningsbegjæringen er tatt til følge:

Dersom kommissjonen beslutter at en sak skal gjenopptas, vil imidlertid dette gjerne være et tungtveiende argument for at fullbyrdingen bør utsettes til saken er endelig avgjort.

I Keiserud m.fl., Straffeprosessloven: Kommentartutgave, § 452 note 7, Juridika, revidert 1. januar 2021, fremholdes at det vil være «... naturlig at retten beslutter fullbyrdingen utsatt til saken er endelig avgjort» dersom det til fordel for siktede er truffet beslutning om å henvise en forsinket anke til behandling eller det er besluttet at en sak skal gjenåpnes. Videre heter det:

Dette var regulert uttrykkelig i tidligere lov § 420 annet ledd (for gjenopptakelse), jf. Salomonsen II s. 163–164, og det har neppe vært meningen å endre rettstilstanden på dette punkt. Beslutning om henvisning av anke eller om samtykke til gjenåpning til gunst for siktede bør således som alminnelig regel gi grunnlag for beslutning om utsatt fullbyrding, med mindre anken eller gjenåpning bare gjelder én eller flere mindre poster i dommen.

I Rt-2010-1046 hadde domfelte reist sak om gyldigheten av Gjenopptakelseskommissjonens avgjørelse om å ikke gjenåpne en straffesak. Han hadde samtidig begjært seg løslatt fra soning med umiddelbar virkning. Høyesterett viste til at det var en nærliggende mulighet for at vedtaket kunne bli underkjent, og at domfelte som følge av dette kunne få sin sak

gjenåpnet. Under henvisning til prinsippet i straffeprosessloven § 452 andre ledd, tok Høyesterett kravet om løslatelse til følge. Kjennelsen klarlegger ikke nærmere vurderingstema eller terskelen for når fullbyrding bør utstå, men taler for at fullbyrdingen som det klare utgangspunkt bør utstå når en sak er besluttet gjenåpnet.

Forsvarer har vist til Riksadvokatens retningslinjer RA-2010-490. Det fremgår her at påtalemyndigheten skal trekke sin fullbyrdelsesordre i tilfeller hvor domfelte begjærer seg løslatt i forbindelse med begjæring om gjenåpning på grunnlag av at lagmannsretten har truffet en ubegrunnet beslutning om ankesiling som er påanket, og angrepet på silingsbeslutningen knyttet seg til forhold som kan anses å gjelde manglende reell overprøving eller begrunnelse. Lagmannsretten legger en viss, men begrenset vekt på rundskrivet. Dette gjelder påtalemyndighetens praksis og knytter seg til gjenåpninger av tidligere saker som har vært gjenstand for ubegrunnede ankenektelser.

På bakgrunn av gjennomgangen av lovtekst, forarbeider og praksis ovenfor, legger lagmannsretten til grunn at videre fullbyrding av den idømte straffen som den klare hovedregel bør utstå dersom domfelte begjærer seg løslatt etter at kommisjonen har truffet avgjørelse om gjenåpning av saken, med mindre gjenåpningen bare gjelder mindre tiltaleposter siktede er domfelt for. Domfelte har ikke, slik loven er formulert, et ubetinget krav på at fullbyrdelsen skal utsettes, men etter lagmannsrettens syn må det kreves klare og tungtveiende grunner for at fullbyrdelsen skal fortsette dersom det sentrale grunnlaget for domfellelsen og straffutmålingen er besluttet gjenåpnet.

Spørsmålet blir etter dette om det foreligger tilstrekkelig tungtveiende grunner som tilsier at fullbyrdingen av straffen likevel bør fortsette inntil det foreligger en endelig avgjørelse i den gjenåpnede saken. Lagmannsretten bemerker videre at når gjenåpningen, slik som i denne saken, knytter seg til skyldspørsmålet for de klart mest alvorlige forholdene som domfellelsen gjelder (tiltalepostene I-III, Baneheia-saken), må det kreves klare og tungtveiende grunner som likevel tilsier at straffefullbyrdingen likevel skal fortsette.

Påtalemyndigheten har pekt på at kommisjonen var delt i spørsmålet om vilkårene for gjenåpning var til stede. Lagmannsretten vil derfor i det følgende gjennomgå hovedpunktene som har begrunnet kommisjonens avgjørelse om gjenåpning.

Gjenåpningsbegjæringen var i hovedsak begrunnet med at det foreligger nye bevis som er egnet til å føre til frifinnelse. Dette er særlig knyttet til DNA-beviset (om det var to gjerningsmenn på stedet) og mobiltelefonbeviset (om det var dekning fra EG_A senderen på åstedet).

Når det gjelder mobiltelefonbeviset ble det i begjæringen vist til at det foreligger en rapport som konkluderer med at basestasjonen som Kristiansens tekstmeldinger ble formidlet via, ikke hadde dekning på åstedet eller i dets umiddelbare nærhet. Det anføres at Kristiansens

dokumenterte bruk av mobiltelefonen innebærer at han ikke kan ha vært på åstedet. En samlet kommisjon fant imidlertid at mobiltelefonbeviset ikke alene taler for gjenåpning av saken. Etter kommisjonens syn inneholder ikke rapporten noe vesentlig nytt som kan ha avgjørende betydning for gjenåpningsspørsmålet. I rapporten konkluderes det med at Telenors analyse av dekningsforholdene er gyldig også i dag, og at rapporten til Teleplan er beheftet med vesentlige metodologiske svakheter. Kommisjonen viste til at mobiltelefonbeviset sto sentralt ved behandlingen i byretten og lagmannsretten. Det er vist til at byretten la til grunn Telenors konklusjon om at basestasjonen ikke dekket åstedet. Kommisjonen la videre til grunn at mobilbeviset ble grundig behandlet i lagmannsretten, og at konklusjonene i både Telenors og Teleplans rapporter kom tydelig frem. Mobiltelefonbevisets betydning for den samlede vurderingen av om saken skal gjenåpnes, kommer lagmannsretten tilbake til under gjennomgangen nedenfor av flertallets og mindretallets syn.

Når det gjelder DNA-beviset, er det i begjæringen anført at nye undersøkelser av DNA-bevisene viser at funnene er så usikre at de ikke kan brukes som bevis i saken. Det anføres videre at DNA-bevisene sår tvil om Jan Helge Andersens forklaring.

Kommisjonen har på side 243-257 gitt en oversikt over undersøkelser og rapporter om DNA-beviset fra 2000 til 2020. Videre heter det på side 257-259 i kommisjonens avgjørelse:

Undersøkelsene i Spania (USC) i 2000 konkluderte med at det var DNA i prøve C-25 (Lena Sløgedal Paulsen) av «samme type» som Viggo Kristiansen (DYS391 type 10), og at «*Frekvensen av allel 10 i den norske befolkningen er 0,546.*» I denne prøven ble det ikke funnet DNA av samme type som Jan Helge Andersen, som har allel 11. Det ble videre opplyst at det er mulig at det i prøvene B-22 og B-25 (Stine Sofie Sørstrønen) er DNA fra to menn, og verken Viggo Kristiansen eller Jan Helge Andersen kunne utelukkes.

Rettsmedisinsk Institutt (RMD oppsummerte i sin rapport 22. januar 2001 at det er funnet sædceller i prøve B-22, B-24 og B-25 (Stine Sofie Sørstrønen) mens det er funnet én sædcelle i prøve C-25 (Lena Sløgedal Paulsen). Det refereres til den spanske undersøkelsen og bemerkes at det i prøve C-25 er DNA av samme type som Viggo Kristiansen, mens det i prøve B-22 og B-25 kan være DNA fra to menn og ingen av de mistenkte kan utelukkes.

Det var blant annet disse opplysningene knyttet til DNA-beviset som byretten og lagmannsretten hadde å forholde seg til under hovedforhandlingen og ankeforhandlingen. Kommisjonen viser til Kristiansand byretts dom side 11-12 hvor det blant annet uttales:

«På de to fornærmede ble det videre tatt prøver hvor det ble funnet sædceller. Disse sædcellene hadde imidlertid ligget for lenge til at det var mulig å foreta en fullstendig DNA-analyse. Da man gjorde forsøk på å analysere prøvene som var tatt fra de to fornærmede, klarte man ikke å få frem en DNA-profil annet enn på celler som

stammet fra de fornærmede selv. Ved Rettsmedisinsk Institutt tok man imidlertid kontakt med spanske rettsmedisinere ved universitet i Santiago de Compostela hvor man har forsket særskilt på DNA-analyse på y-kromosomer. Man foretok en rekke tester på denne måten og fikk ifølge overingeniør Bente Mevåg ved Rettsmedisinsk Institutt, som har vært oppnevnt som sakkyndig, sikker bekreftelse på at det i de innleverte prøver var celler fra to forskjellige menn. Man fikk likevel ikke noen fullstendig DNA-profil, og det er derfor ikke grunnlag for å si noe nærmere om identiteten til de to mennene dette dreier seg om.

De rettsmedisinske funnene viser imidlertid at det er funnet DNA i skjede og endetarm på Stine Sofie Sørstrønen forenlig med begge de to tiltalte, samtidig som det også er funnet DNA i endetarmsåpning på Lena som ikke er i overensstemmelse med DNA fra Jan Helge Andersen, men som passer med Viggo Kristiansen. Det skal for øvrig bemerkes at den svært begrensede DNA-profil som er identifisert, og som stemmer med DNA fra Kristiansen, stemmer med tilsvarende profil på over 50 % av norske menn. Det er likevel et poeng at analysen er i overensstemmelse med tiltalte Andersens forklaring hvoretter begge forgrep seg på Stine Sofie Sørstrønen, mens kun tiltalte Kristiansen gjorde dette på Lena Sløgedal Paulsen.

Det forhold at man har funnet DNA fra to forskjellige menn er videre et vesentlig bevis når man skal vurdere troverdigheten av Andersens forklaring, når han hevder at Kristiansen var med i Baneheia og utførte drapene og voldtektene. Videre støttes Andersens forklaring når det gjelder lokaliseringen av DNA fra ham bare på Stine Sofie Sørstrønen, og ikke på Lena Sløgedal Paulsen."

Hvilke vurderinger av DNA-beviset lagretten har gjort kan det ikke gis noe svar på, idet lagretten ikke begrunner sin kjennelse. Det må imidlertid antas at det i stor grad var den samme bevisførselen om dette spørsmålet i lagmannsretten som i byretten.

Lagmannsretten gjengir videre følgende fra kommisjonens oppsummering av hovedpunktene knyttet til DNA-beviset på side 259–262 i kommisjonens avgjørelse:

- Det er aldri blitt påvist en full DNA-profil som kan knytte Viggo Kristiansen til åstedet, jentene eller handlingene. Dette var klart for retten.
- Det er påvist DNA som knytter Jan Helge Andersen til åstedet, jf. funn av hårstrå. Dette var klart for retten.
- Retten var gjort kjent med den sakkyndige rapporten fra RMI fra 2001 (inkludert den spanske rapporten fra 2000). Resultatet viste at det i prøve B-22 og B-25 muligens kunne være DNA fra to menn og at ingen av de to mistenkte kunne utelukkes som bidragsyttere. I prøve C-25 ble det funnet DNA av samme type som Viggo Kristiansen, men som også passet med 54,6 % av den norske befolkningen.
- Lagmannsretten var kjent med tilleggsrapporten fra Spania 20. desember 2001, hvor samtlige resultater var negative.
- I 2009 gjorde GENA en vurdering av den sakkyndige rapporten fra RMI fra 2001. De uttaler i sin rapport blant annet at RMI's konklusjon om at resultatet av prøve C-25 (samme type som Viggo Kristiansen) og B-22 og B-25 (to bidragsyttere hvor ingen av de mistenkte kan utelukkes) «... ikke er uriktig, men er formulert på en slik måte at konklusjonen kan oppfattes å inkludere de to tiltalte på et tynt bevismessig grunnlag for disse tre sporprøvene.»
- Den 12. mars 2009 ga Den Rettsmedisinske kommisjon (DRK) sine merknader til RMI's rapport fra 2001 og GENA's rapport fra 2009, og uttaler at den ikke har

merknader til rapporten fra RMI, inkludert rapporten fra Spania. Ut fra beskrivelsen i dommen fra Kristiansand byrett mener DRK at byretten «... har oppfattet RMI's rapport av 22.01.01 på korrekt måte», og at rapporten fra GENA ikke gir «... nye faglige vurderinger på det rettsgenetiske området som har betydning for gjenåpning av saken.»

- I 2010 gjør det spanske instituttet (USC) fornyet analyse av DNA-materialet som er i behold, og uttaler i rapport 12. februar 2010 blant annet at det i prøve B-24 var funnet DNA forenlig med profilen til Jan Helge Andersen, men at det også mest sannsynlig er en blandingsprofil, slik de konkluderte med i 2000. DRK har i sin uttalelse 6. april 2010 ikke funnet grunnlag for bemerkninger til denne rapporten.
- GENA skriver i brev til advokat Klomsæt 3. mars 2010 at de ikke er enig i den spanske konklusjonen om at prøve B24 viste et blandingsresultat. GENA mener «... at det ikke er bevist at resultatet viser en blandingsprofil, da allel 10 for DYS391 markøren kan være et artefakt DNA (stutter) produkt.»
- Forensic Science Service (FSS) avgir uttalelse i brev til advokat Klomsæt 9. april 2010, og har blant annet vurdert den spanske rapporten fra 23. november 2000 og 12. februar 2010. FSS uttaler blant annet resultatet fra prøve C-25 vedrørende Lena Sløgedal Paulsen bare gir «... en svak eller begrenset støtte for en oppfatning om at DNA-et mer sannsynlig kommer fra Viggo Kristiansen enn fra en ukjent mann uten tilknytning til saken», at resultatene av prøve B24 vedrørende Stine Sofie Sørstrønen bør «... anses som nøytrale hva angår Viggo Kristiansen (dvs. at de verken støtter eller avkrefter oppfatningen om at hans DNA er til stede)». DRK har i sin uttalelse 17. juni 2010 ikke funnet grunnlag for bemerkninger til denne rapporten.
- FSS avgir tilleggsuttalelse til advokat Klomsæt 9. juni 2010, og konkluderer med at resultatene av prøve B-24 «... should be treated as neutral with regard to Viggo Kristiansen; that is they neither support nor refute the view that his DNA is present», og videre at resultatene fra prøve B-24 «... should be treated as neutral with regard to whether ANY second person has contributed.» DRK har i sin uttalelse 17. juni 2010 ikke funnet grunnlag for bemerkninger til denne rapporten.
- Statens Kriminaltekniska Laboratorium (SKL), avga uttalelse til Gjenopptakelseskommisjonen 4. juni 2010, og i de prøvene de hadde undersøkt fant man ikke annet DNA enn fra jentene selv. DRK har i sin uttalelse 14. juni 2010 ikke funnet grunnlag for bemerkninger til denne rapporten.
- Advokat Sjødin henvender seg til DRK i 2016 og 2017 med spørsmål knyttet til konklusjonen i den spanske rapporten fra 2010 om at det kunne være funnet en blandingsprofil i prøve B-24. Han viser til tidligere rapporter og til Susan Popes forklaring i Oslo tingrett i 2011 hvor hun sier at; «... selv om hun er enig i det spanske laboratoriet når de i konklusjonen sier det er mulig at DNA fra to menn er til stede, tror jeg det er usikkert å kunne konkludere at det sikkert var DNA fra to menn som var til stede.»
- DRK uttaler i sitt svar 11. mai 2017 at med den vekten Susan Pope beskriver er «... resultatene svært nær ikke-konkluderende, det vil si at DNA-resultatet taler omtrent like mye for som imot, men utelukker samtidig heller ikke den dømte.»
- Nationellt forensiskt centrum (NFC), tidligere SKL, foretok i 2018 fornyet analyse av enkelte av B- og C-prøvene, hvor det i noen ble påvist mannlige DNA. Resultatene inneholdt imidlertid for lite informasjon til at de, i henhold til NFCs interne retningslinjer, kunne sammenliknes med referanseprøvene.

- Ved ny sakkyndig undersøkelse i Danmark i 2020 er konklusjon i korte trekk at resultatene av prøvene er så usikre at de ikke bør tillegges bevismessig vekt. DRK har i sin uttalelse 8. juli 2020 konkludert med at den danske rapporten lider av vesentlige mangler og at den ikke gir en ny vurdering av de rettsgenetiske resultatene, men skaper derimot en ny usikkerhet ved å innføre nye verbale vurderinger som ikke kan knyttes opp mot standarder eller sensitivitetsnivå.

Et flertall på tre av kommisjonens medlemmer har vurdert det slik at de biologiske spor i saken står i en vesentlig annen bevismessig stilling i dag enn da saken ble vurdert av lagmannsretten i 2002. Flertallet har lagt til grunn at lagretten både gjennom bevisførsel, prosedyrer og rettsbelæring ble foreholdt at DNA-beviset utgjorde en sikker bekreftelse på at overgrepene ble begått av flere gjerningsmenn. Blant annet er det vist til førstelagmann Nes Hansens rettsbelæring til lagretten, hvor de viktigste bevisene ble gjennomgått, som var referert slik i Agderposten 5. februar 2002, se kommisjonens avgjørelse side 266 (rettsbelæringen ble ikke protokollert):

Det er dere som jury som avgjør skyldspørsmålet, sa han. Fredag sådde forsvarer Pettersen tvil om det kunne ha vært to gjerningsmenn på åstedet, da han blant annet beskrev DNA analysene fra Spania som «forskningsbasert». - Basert på de rettsoppnevnte sakkyndige må en regne med å ha sikre biologiske bevis for at det var to gjerningsmenn i Baneheia, sa Nes Hansen.

På bakgrunn av vitneforklaringer og øvrig bevisførsel mv. i saken, har flertallet konkludert med at det var klart at lagretten «må ha oppfattet DNA-beviset som en sikker bekreftelse på at overgrepene ble begått av flere gjerningsmenn».

Dernest har flertallet kommet til at det i dag hersker reell usikkerhet ved om de biologiske spor i saken viser DNA fra flere gjerningsmenn, og at DNA-bevisets stilling som bevis dermed står i en vesentlig annen stilling i dag. Flertallet har også vurdert det slik at prøve C-25 samlet sett fremstår som usikker og fremholder følgende på side 272:

Kommisjonens *flertall* ser at prøve C-25 fortsatt er et bevis som kan være av betydning i vurderingen av om det foreligger DNA fra flere menn. Dette da det med sikkerhet ikke foreligger DNA fra Jan Helge Andersen i prøven og det samme resultat kommer i flere tester. Slik *flertallet* forstår det relaterer usikkerheten ved denne prøven seg til tre forhold: funnet omfatter kun en markør, potensialet for kontaminering samt fare for alleliske drop-in da resultatet var ekstremt svakt og allel 10 er svært vanlig, jf. rapport av 10. juni 2011 fra Susan Pope.

I flertallets oppsummering på side 273 heter det:

Flertallet legger således kort oppsummert til grunn at DNA-beviset i 2002 ble forstått som en sikker bekreftelse på at de straffbare forholdet ble begått av flere gjerningsmenn. Slik situasjonen er i dag vurderer *flertallet* det slik at DNA-beviset samlet sett må anses tilnærmet nøytralt for så vidt gjelder spørsmålet om

ugjerningene ble begått av flere gjerningsmenn. DNA-bevisets stilling som bevis er således vesentlig endret.

I flertallets samlede vurdering vises det innledningsvis på side 337-338 blant annet til følgende:

Kommisjonens *flertall* legger i den videre drøftelse til grunn at det for gjenåpning etter bestemmelsen i straffeprosessloven § 391 nr. 3 ikke er et krav at de nye bevisene eller omstendighetene isolert sett har en særlig sterk bevisverdi. Dersom bevissituasjonen var komplisert da lagmannsretten behandlet saken - men likevel tilstrekkelig til domfellelse - vil nye bevis eller omstendigheter lettere kunne lede til gjenåpning enn i tilfeller hvor bevisene for skyld var særlig omfattende og sterke.

I foreliggende sak mener *flertallet* at bevisbildet var komplisert da saken var til behandling i lagmannsretten. Således var det ingen vitner som hadde sett Viggo Kristiansen i Baneheia mellom klokken 18.15-20.00 og det forelå heller ikke fellende DNA-bevis mot ham selv om det ble tatt i overkant av 160 prøver til nærmere undersøkelse. I tillegg forelå det et teknisk bevis - mobilbeviset - som isolert sett støttet opp rundt Viggo Kristiansens forklaring. Det fremstod også klart for lagretten at Jan Helge Andersen hadde løyet en rekke ganger under avhør.

I den samlede vurderingen vurderer kommisjonens flertall det videre slik at de nye DNA-analysene knytter Jan Helge Andersen sterkere til overgrepet av den yngste jenta, og at dette har betydning for vurderingen av Jan Helge Andersens troverdighet i saken. Det er vist til at Andersens forklaring ble tillagt vesentlig vekt som bevis for domfellelsen av Kristiansen, jf. blant annet førstelagmannens rettsbelæring slik den var gjengitt i media, og at det er tilkommet forhold i saken som tilsier at bevisverdien av Andersens forklaring er svekket. At Andersens forklaring hadde vesentlig betydning ved bevisvurderingen, jf. blant annet førstelagmannens rettsbelæring, er også lagt til grunn av mindretallet på side 351-352. I tillegg til at DNA-analysene fra 2010 svekker bevisverdien av forklaringen fordi disse prøvene sterkere enn tidligere – og i motstrid til det Andersens forklarte i retten – knytter ham til det seksuelle overgrepet mot den yngste jenta, har flertallet vist til at avhørsmetodene som ble benyttet i saken skaper betydelig risiko for uriktige forklaringer hvor egen rolle marginaliseres. Andersens forklaring må på denne bakgrunn etter flertallets syn vurderes med stor forsiktighet.

Etter kommisjonens flertalls syn har både DNA-beviset og Jan Helge Andersens forklaring, som var de fellende bevisene mot Kristiansen, fått en klart svekket bevisverdi. Dette er videre sammenholdt med bevis som forelå i 2002, som kunne skape tvil om Kristiansen var på åstedet da de straffbare handlingene fant sted. Særlig mobiltelefonbeviset og uriktige og usikre forhold i Andersens politiforklaringer, som var kjent for lagretten i 2002, er trukket frem av flertallet. Når det gjelder Andersens forklaring, legger flertallet til grunn at det samlet sett foreligger atskillig tvil ved holdbarheten av Andersens forklaring når de forhold som var kjent for lagmannsretten vedrørende hans forklaring i 2002, sammenholdes med de nye bevis som knytter seg til

forklaringen. Når det gjelder mobiltelefonbeviset, har flertallet vist til det ved behandlingen i lagmannsretten forelå en rapport fra Teleplan som åpnet for at det i større grad enn tidligere (under byrettsbehandlingen) iallfall teoretisk sett kunne være mulig å oppnå dekning fra åstedet til basestasjonen på Eg. Mobilbevisets betydning som støtte for Kristiansens forklaring var etter flertallets syn på denne bakgrunn noe svekket, men likevel et moment egnet til å støtte Kristiansens forklaring om sitt bevegelsesmønster i det kritiske tidsrommet. Videre fremholder flertallet på side 350:

Når mobilbeviset fikk begrenset betydning i bevisvurderingen tilsier en rasjonell vurdering at dette hadde sammenheng med at det angivelig forelå sikre holdepunkter for to gjerningsmenn i DNA-funnene. Dersom det gjennom DNA-funn var bevist at Viggo Kristiansen hadde vært på åstedet, vil det ha begrenset betydning for saken at det ikke hadde lyktes Telenor og Teleplan å oppnå slik dekning. En slik teoretisk mulighet for at dekning kunne oppnås var tilstrekkelig når DNA-beviset ble tolket med sikkerhet til å vise at han hadde vært på åstedet. Situasjonen er etter *flertallets* vurdering nå endret fordi DNA-beviset er svekket. En rasjonell vurdering tilsier da at mobilbeviset vil få større betydning i den samlede bevisvurderingen.

Slik kommisjonens *flertall* vurderer det vil en svekket betydning av DNA-beviset ikke bare innebære at mobilbevisets betydning øker. I en situasjon hvor man ikke har sikre tekniske bevis for at gjerningene ble begått av to personer, vil det også kunne ha en viss betydning at ingen vitner har observert Viggo Kristiansens iøynefallende sykkel ved bommen over en tidsperiode på nær to timer. I en slik situasjon vil også andre forhold som i ulik grad kan tale for at handlingene ble begått av en person få større vekt, herunder f.eks. likhetstrekk ved drapshandlingene, noe både obdusenten og Profileringsgruppen var inne på.

Det vil i en samlet vurdering også måtte påpekes at Jan Helge Andersen kunne ha et åpenbart motiv for å dra Viggo Kristiansen inn i saken. Dette slik at han kunne distansere seg noe fra saken, minimalisere egen rolle og derved få mildere straff. ...

Etter en gjennomgang og vurdering av det samlede bevisbildet, fant flertallet at det er en rimelig mulighet for at Kristiansen ville ha blitt frifunnet. Lagmannsretten viser for øvrig til flertallets samlede vurdering av bevisbildet på side 337-351 i kommisjonens avgjørelse. I flertallets oppsummerende konklusjon på side 351 heter det:

Flertallet har ovenfor beskrevet at Viggo Kristiansen hadde trekk som gjorde han til moduskandidat til de straffbare handlinger. Selv om dette er tilfelle, er det også et faktum at Jan Helge Andersen var kapabel til å knivstikke den yngste jenta til døde. Det er også tilkommet nye bevis i saken som i sterkere grad gir holdepunkter for at han begikk grove seksuelle overgrep mot den yngste jenta, jf. DNA-analysen fra 2010. Når de faktiske forhold viser at Jan Helge Andersen var kapabel til å begå uforståelige og svært alvorlige straffbare handlinger, er det vanskelig å se at Viggo Kristiansens modus, utelukker - eller taler sterkt imot - muligheten for at Jan Helge Andersen begikk de straffbare handlinger alene.

Selv om det samlet sett foreligger en rekke forhold som taler for at Viggo Kristiansen er skyldig foreligger det etter *flertallets* vurdering samlet sett en rimelig mulighet for

at han ville ha blitt frifunnet. Kommisjonens *flertall* er derfor kommet til at begjæringen om gjenåpning tas til følge.

Et mindretall på to av kommisjonens medlemmer fant at saken med hensyn til biologiske spor ikke står i en vesentlig annen bevismessig stilling i dag enn da saken var oppe for retten. Etter mindretallets syn var usikkerheten knyttet til DNA-bevisene et tema under bevisførsel og prosedyrer for lagmannsretten, herunder om det ut fra DNA-resultatene kunne utledes at det var to mannlige bidragsytere eller om det kunne dreie seg om mulig kontaminering (forurensning) av prøvene. Etter mindretallets syn måtte det legges til grunn at lagrettens medlemmer var kjent med denne usikkerheten. Mindretallet fremholdt blant annet på side 285:

Etter *mindretallets* vurdering må det legges til grunn at juryen fikk med seg forbeholdene i den spanske sakkyndige rapporten, som blant annet peker på at det var prøvemateriale med lite cellemateriale, at B-22 og B-25 var vanskelige prøver og at resultatene var svake. Videre må juryen ha fått med seg den spanske rapportens konklusjon om prøve C-25, og at resultatet i denne prøven var forenlig med Kristiansen, men ikke med Andersen. Mindretallet bemerker at denne prøven, i konklusjonen fra Spania i 2000, fremstår som en sikrere prøve enn de øvrige. Dette er også påpekt av den sakkyndige Frederik Torp Petersen, som skriver at det «*reproducerbare resultat er efter min vurdering mindre upålitelig end resultaterne for de foregående prøver, om end kontaminering ikke kan udelukkes.*»

Det må likeledes legges til grunn at juryen skjønnte at partene var uenige om hvorvidt det kunne fastslås at det var en eller flere gjerningsmenn som hadde begått handlingene. *Mindretallet* legger til grunn at juryen har vurdert DNA-bevisene på selvstendig grunnlag og sammenholdt dette opp med de øvrige bevisene i saken. Det vises til *mindretallets* samlede vurdering senere.

Videre har det etter mindretallets syn ikke fremkommet noe nytt ved de nye undersøkelsene og uttalelsene som har kommet etter 2002 som rokker ved det bevisbildet lagretten har lagt til grunn. Etter en gjennomgang av de nye analysene og uttalelsene som foreligger, konkluderte mindretallet på side 286 slik når det gjelder DNA-beviset:

Etter *mindretallets* vurdering er de nye analysene og rapportene som foreligger i hovedtrekk bare en videreføring og gjentakelse av den uenigheten som har foreligget om forståelsen av DNA-beviset, og gir ikke grunnlag for gjenåpning etter straffeprosessloven §391 nr. 3.

Lagmannsretten viser for øvrig til mindretallets begrunnelse på side 273–286 i kommisjonens avgjørelse når det gjelder gjennomgangen av DNA-beviset.

I den samlede vurderingen fant mindretallet at det verken i begjæring, eller i saken for øvrig, var fremkommet noen nye bevis eller omstendigheter som hver for seg eller samlet – og sammenholdt med det totale bevismaterialet som ble presentert for lagmannsretten – var egnet til å føre til frifinnelse av Viggo Kristiansen. Når det gjelder Andersens forklaring la

også mindretallet til grunn at Andersens forklaring i lagmannsretten var et helt sentralt bevis mot Kristiansen, og at det kunne være grunn til stille spørsmål ved deler av Andersens forklaring og være kritisk til avhørsmetodikken som ble brukt. Etter mindretallets syn hadde det imidlertid ikke fremkommet noe avgjørende nytt knyttet til Andersens forklaring som svekket bevisbildet mot Kristiansen. Mindretallet fremholdt på side 362-363 blant annet følgende:

Etter mindretallets vurdering må det legges til grunn at Andersen i det store og hele har forklart seg riktig om hendelsesforløpet, men at han også har forklart seg uriktig om deler av hendelsesforløpet for å minimalisere sin egen aktivitet. Selv om det i ettertid er grunn til å være kritisk til gjennomføringen av politiavhøret og avhørsmetoden som ble anvendt, foreligger det etter mindretallets oppfatning ingen nye bevis eller omstendigheter omkring dette som tilsier at hovedlinjene i hans rettslige forklaring for lagmannsretten ikke skal legges til grunn.

Videre ble det lagt til grunn at verken DNA-beviset eller mobiltelefonbeviset er vesentlig endret etter at saken ble behandlet av lagmannsretten i 2002. Sentralt for mindretallets samlede vurdering har vært de bevismomentene som den samlede kommisjon har gjennomgått i kapittel 13.3.10.2 (kommisjonens avgjørelse side 318-337), momenter som etter mindretallets underbygget at Kristiansen med rette ble dømt for ugjerningene som ble begått mot de to jentene i Baneheia. På side 352 i avgjørelsen fremholdt mindretallet:

Mindretallet har tillagt disse momentene stor bevismessig vekt ved vurderingen av om vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 er oppfylt. Mindretallet legger til grunn at dette er momenter som også har veiet tungt ved juryens samlede bedømmelse av bevisene som ble ført i retten, og som ledet til at Kristiansen ble funnet skyldig.

Disse momentene knytter seg blant annet til at Kristiansen forklarte seg uriktig til politiet, at han ikke deltok i leteaksjonene etter de savnede jentene, og Kristiansens psykologiske profil og forhistorie med gjentatte seksuelle overgrep mot en annen jente (tiltalebeslutningen V og VI), som ble endelig avgjort av byretten, men som var kjent for lagretten. Kristiansen ble i byretten også dømt for flere seksuelle overgrep mot jentas yngre bror, som var 5-6 år da overgrepene skal ha funnet sted, men Kristiansen ble frifunnet for denne tiltaleposten i lagmannsretten. Han ble imidlertid idømt erstatningsansvar. Det vises for øvrig til mindretallets samlede vurdering av bevisbildet på side 351-366 i kommisjonens avgjørelse. I mindretallets oppsummerende konklusjon på side 365 heter det:

Selv om det i ettertid er fremskaffet noen nye opplysninger, herunder nye sakkyndige erklæringer og vitneforklaringer, som er å anse som nytt etter straffeprosessloven § 391 nr. 3, har disse, etter *mindretallets* vurdering, ikke en slik vekt at de kan gi grunnlag for gjenåpning. Dersom juryen hadde vært kjent med de bevisene og omstendighetene som er tilkommet etter 2002, er det etter *mindretallets* syn likevel ingen rimelig mulighet for at dette – vurdert sammen med de øvrige bevisene som ble

presentert for juryen, ville ha endret det bevisbildet som forelå for retten på en slik måte at det ville ha ført til frifinnelse av Viggo Kristiansen.

Selv om kommisjonen har delt seg i et flertall og mindretall, må lagmannsretten ved vurderingen av om fullbyrdelsen av straffen skal utstå, legge til grunn at saken er besluttet gjenopptatt i samsvar med kommisjonens flertallssyn. At det var dissens i kommisjonen kan ikke i seg selv tillegges avgjørende vekt ved vurderingen av om fullbyrdingen skal utstå. Dissensen i kommisjonen, og den nærmere begrunnelsen for den, kan ha betydning for den videre strafferettslige behandlingen av saken, herunder om saken skal undergis fullstendig ny behandling i lagmannsretten med muntlig ankeforhandling, jf. straffeprosessloven § 400. Ved vurderingen på nåværende stadium av saken, som gjelder Kristiansens begjæring om utsatt fullbyrdelse av straffen etter straffeprosessloven § 452 andre ledd, må lagmannsretten forholde seg til den begrunnelse som ligger til grunn for flertallets konklusjon om at det foreligger en rimelig mulighet for frifinnelse.

Kommisjonen har foretatt en grundig vurdering av saken, og flertallet har gitt en omfattende begrunnelse for hvorfor vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 foreligger. Noe grunnlag for å overprøve denne vurderingen har lagmannsretten ikke. I den sammenheng vises det også til at saken skal gis en ny behandling i lagmannsretten, og at kommisjonens avgjørelser bare kan ankes eller brukes som ankegrunn der det uttrykkelig er sagt i loven, jf. straffeprosessloven § 395 tredje ledd. At kommisjonens avgjørelse er avsagt under dissens er etter dette ikke i seg selv et tilstrekkelig tungtveiende moment til at fullbyrdelsen av straffen skal fortsette, slik påtalemyndigheten har anført.

Ved den konkrete vurderingen av om løslatelsesbegjæringen etter straffeprosessloven § 452 andre ledd skal tas til følge, har lagmannsretten delt seg i et flertall og et mindretall.

Flertallet, lagdommerne Hermansen og Galtung, har kommet til at begjæringen ikke skal tas til følge, og bemerker:

Som det fremgår ovenfor, er altså lovens ordning at det beror på rettens «kan»-vurdering om løslatelse skal skje. Hovedregelen bør som nevnt likevel være at videre fullbyrding av straffen bør utstå når domfelte begjærer seg løslatt etter at gjenopptakelseskommisjonen har truffet avgjørelse om gjenåpning av saken.

Flertallet viser til at de nye bevisene som kommisjonsflertallet kom til at «synes egnet til å føre til frifinnelse», jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3, først og fremst var DNA-beviset og mobilbeviset. Det synes å være enighet om at disse bevisene – i en samlet bevisvurdering – ikke *utelukker* Kristiansen som gjerningsperson i Baneheia-saken. Kommisjonens flertall mener imidlertid at det foreligger «en rimelig mulighet» for at Viggo Kristiansen ville ha blitt frifunnet slik bevissituasjonen samlet sett fremstår i dag, jf. øverst side 322 i

kommissjonens avgjørelse. En samlet kommisjon har for øvrig en felles oppfatning av at det foreligger en rekke bevis og omstendigheter som kan tale for at dommen mot Viggo Kristiansen er riktig, jf. side 322 første hele avsnitt flg. Lagmannsrettens flertall viser til dette.

Av vesentlig betydning for løslatelsesspørsmålet er, etter lagmannsrettens flertalls syn, hensynet til samfunnsvernet. Viggo Kristiansen er idømt forvaring. Tidsrammen etter forvaringsdommen utløper i år. Kriminalomsorgen har innstilt på at tidsrammen skal forlenges, men påtalemyndigheten har ennå ikke tatt standpunkt til om det skal fremmes slik begjæring. Påtalemyndighetens frist for å reise sak om forlengelse av tidsrammen er etter det opplyste 12. juni 2021.

Flertallet bemerker at hensynet til samfunnsvernet ikke var relevant ved avgjørelsen i Rt-2010-1046, som lagmannsretten har vist til ovenfor. Høyesterett tok der løslatelsesbegjæringen til følge. Det fremgår at siktede i den saken var dømt til fengsel i seks år – ikke forvaring – for grovt bedrageri og motarbeiding av rettsvesenet.

Flertallet viser til at Agder lagmannsrett ved dommen i 2002 fant at Kristiansen måtte idømmes forvaring med en tidsramme på 21 år og en minstetid på 10 år, da en tidsavgrenset straff ikke ble ansett tilstrekkelig for å verne samfunnet. I rettspsykiatrisk erklæring 3. desember 2000 fant de sakkyndige at Kristiansen hadde en alvorlig personlighetsforstyrrelse, mest sannsynlig emosjonelt ustabil personlighetsforstyrrelse med umodne trekk, og i en tilleggsuttalelse fremkom det at de sakkyndige mente at Kristiansen hadde et alvorlig personlighetsavvik. De sakkyndige viste videre til at han hadde en mangel på selvinnsett som kunne være til hinder for at behandling ville bedre tilstanden hans. I farevurderingen la lagmannsretten vekt på at Kristiansen ble dømt for alvorlige volds- og seksualforbrytelser, inkludert den seksuelle omgangen og voldtekten beskrevet i tiltalen post V og VI, som ble endelig avgjort i byretten. Det ble videre lagt vekt på funnene fra de rettspsykiatriske sakkyndige.

I vurderingen 16. februar 2021 fra Kriminalomsorgen Region Øst om behovet for forlengelse av forvaringens tidsramme, ble det konkludert slik:

Etter en samlet vurdering mener vi at gjentakelsesfaren ikke er tilstrekkelig redusert til at Kristiansen kan løslates fra forvaring 12. september 2021 uten videre oppfølging og kontroll fra kriminalomsorgen. Region øst mener at det foreligger en nærliggende fare for at Kristiansen på nytt vil begå forvaringskvalifiserende lovbrudd dersom han løslates uten vilkår ved tidsrammens utløp. Gjentakelsesfaren vurderes som reell og kvalifisert.

Vi mener det er nødvendig av hensyn til samfunnsvernet å forlengelse forvaringens tidsramme og at slikt vern ikke kan ivaretas på annen måte enn ved fortsatt forvaring i anstalt. En forlengelse av forvaringstiden er dermed nødvendig for å beskytte samfunnet.

Denne vurderingen er foretatt på bakgrunn av forvaringsdommen, uttalelser fra fengselet, risikovurderinger, sakkyndige vurderinger, observasjonsdokumenter, journalnotater, uttalelser fra friomsorgskontoret mv, jf. side tre første avsnitt i innstillingen.

Flertallet bemerker at det er enighet om at det har skjedd en positiv utvikling under oppholdet på Ila når det gjelder Kristiansens atferd og sosiale og personlige funksjonsevne, noe som det er nærmere redegjort for i anstaltens vurdering og i Region Østs innstilling side fire til fem. Imidlertid mener Region Øst at det «ikke er tilstrekkelige holdepunkter for å si at Kristiansen har gjennomgått en så stor grad av endring i atferd og sosial eller personlig funksjonsevne at faren for gjentakelse av ny alvorlig kriminalitet er redusert ved tidsrammens utløp». Det er for øvrig bemerket blant annet (side fem):

I likhet med Ila og den sakkyndige vil vi understreke at Kristiansen hittil har vist at han fungerer godt innenfor de strenge og kontrollerte rammene som soning i fengsel med høyt sikkerhetsnivå gir. Endringen hans har til nå imidlertid blitt testet i et svært begrenset omfang, noe som gjør det vanskelig å vurdere fremtidig risiko og i hvilken grad Kristiansen har etablert adekvate mestringsstrategier for å håndtere fremtidige risikosituasjoner. Det at Kristiansen ikke ønsker å snakke med de sakkyndige gjør det også vanskelig å vurdere hans utvikling og fremtidig risiko.

Kriminalomsorgens vurdering er altså foretatt blant annet på bakgrunn av forvaringsdommen fra Agder lagmannsrett. Forvaringen bygget ikke utelukkende på domfellelsen for voldtekt og drap av de to jentene i Baneheia (tiltalen poster I-III), men også på domfellelsen for utuktig omgang og voldtekt av en sju til ni år gammel jente i perioden fra mai 1994 til desember 1996. En helt sentral premiss for forvaringsdommen var likevel domfellelsen for voldtekt og drap av de to jentene i Baneheia. Også for Kriminalomsorgens vurdering 16. februar 2021 er det en sentral premiss at Kristiansen har begått disse handlingene. Selv om disse forholdene altså nå – i og med gjenopptakelsesavgjørelsen – skal opp til ny behandling, mener lagmannsrettens flertall at risikohensyn, hensynet til samfunnsvernet, tilsier at Kristiansen fortsatt bør holdes i forvaring. Flertallet viser også til bistandsadvokatenes bemerkning om at retten ikke vil kunne sette vilkår for eventuell løslatelse.

Flertallet bemerker for øvrig at situasjonen har visse paralleller til fengslingsaker etter straffeprosessloven § 171 første ledd nr. 3, der fengsling kan skje der det er skjellig grunn til mistanke om straffbare forhold av et visst alvor og det i tillegg er en sterk grad av gjentakelsesfare for nye straffbare handlinger.

Det er foretatt en ny rettspsykiatrisk vurdering av Kristiansen etter oppnevning 28. desember 2020 fra Asker og Bærum tingrett, i forbindelse med spørsmålet om videre forvaring. Erklæringen fra de sakkyndige, Rita Lyngved og Kjersti Anne Lyngstad – som begge er overleger og spesialister i psykiatri – er avgitt 17. mars 2021. På bakgrunn av

gjenopptakelseskomisjonens avgjørelse har de sakkyndige skissert to scenarier: «ett for situasjonen slik rettskraftig dom tilsier, og ett for det tilfelle at observanden i ny rettsinstans blir frifunnet», jf. erklæringen side 64. De oppsummerer risikovurderingen slik (side 82 – 83):

Observanden er relativt tungt belastet med risikofaktorer for nye voldshandlinger, dersom alle forhold han er dømt for legges til grunn. Men, selv om han skulle frifinnes for voldtekt og drap på de to små jentene vurderes likevel flere faktorer til stede og relevante.

Av de historiske faktorene i HCR-20 fremheves de som omhandler vold (H1), forhold (H3), utdanning og arbeid (H4), personlighets-patologi (H7) og respons på behandling og tilsyn (H10). De historiske faktorene vil «alltid» være der og utgjøre en sannsynlig hindring for videre progresjon. Med tiden kan disse faktorene imidlertid bleknes, dersom observanden viser en positiv utvikling med fravær av nye hendelser. Senest i 2009 ble han dømt for trusler, men siden har han ikke utøvet voldshandlinger. Han har ingen reell erfaring fra intime relasjoner, hans nettverk er svært begrenset, som også hans erfaring fra ordinært arbeid er. Disse tre faktorene tilsier fravær eller mangelfull erfaring og støtte som ellers kunne vært betydningsfull for ham ved etablering innen friere rammer enn han nå er. Når det gjelder de avvikende personlighetstrekkene som er beskrevet, hans tendens til rigiditet og stahet, kan det ikke utelukkes at dette er vedvarende trekk ved ham som også vil vedvare etter at han kommer ut fra Ila. Hans alder tilsier at han i dag er «ferdig utformet» hva gjelder hans personlighet, men en viss moderering kan likevel ikke utelukkes ved opphold innen friere rammer enn i dag. Den behandlingen han har mottatt ved IKST vurderes å ha hatt effekt og bidratt til at han har oppnådd bedret innsikt og forståelse for egen atferd og hvilken innvirkning den har på andre. På den annen side når det gjelder respons på behandling/tilsyn, vurderes hans manglende deltakelse i flere programmer og behandlings- og progresjonsplaner som en svakhet.

Av de kliniske leddene fremkommer at han gjennom langvarig terapi har tilegnet seg en øket innsikt både i egen seksualitet og overgrepssproblematikk samt i egne relasjonelle utfordringer. Sistnevnte kommer imidlertid ikke alltid til syne i hans relasjoner med ansatte på Ila. Hvorvidt den økede innsikten er vedvarende ved en overgang til øket frihet gjenstår å se. Her antas hans personlighetstrekk å spille en avgjørende rolle.

Rundt alle fremtids-/risikohåndteringsleddene hviler usikkerhet, ettersom man ennå ikke har planlagt noen videre progresjon.

Når det gjelder faktorene i SVR-20 som spesifikt omhandler seksualovergrep er de til stede på samme måte som flere av de historiske faktorene i HCR-20. Dette er faktorer som «alltid» vil innebære øket risiko for nye overgrep, inntil fravær av nye forhold medfører en blekning av deres relevans.

De sakkyndige vil mene at det finnes mange holdepunkter for at observanden har gjennomgått en positiv utvikling gjennom de siste årene, og spesielt vises det til hans terapi ved IKST. Det gjenstår imidlertid å se om effektene av behandlingen er vedvarende og kommer til syne i observandens atferd den dagen han overføres til lavere nivå, om det er til et fengsel med lavere sikkerhet eller han prøveløslates. Når

en overføring initieres vil det være indisert med en oppdatering av risikovurderingen, hvor man kan si noe mer konkret om risikohåndteringsleddene.

Lagmannsrettens flertall kan ikke se at det som fremkommer gjennom denne nye rettspsykiatriske undersøkelsen gir grunnlag for å vurdere løslatelsesbegjæringen på annen måte. Den risiko for nye alvorlige straffbare handlinger som foreligger tilsier at hensynet til samfunnsvernet bør gis forrang.

Lagmannsrettens mindretall – lagmann Nesheim – har kommet til at straffefullbyrdelsen nå bør utsettes i påvente av en endelig avgjørelse av skyldspørsmålet i den gjenopptatte straffesaken mot Kristiansen.

Innledningsvis viser mindretallet til gjennomgangen av straffeprosessloven § 452 andre ledd foran på side 4-7. Den klare hovedregel, som den samlede lagmannsrett legger til grunn, er at fullbyrdelsen av straffen skal utsettes når dommen som sones er besluttet gjenopptatt for skyldspørsmålets vedkommende. Når beslutningen om gjenåpning, slik som i dette tilfellet, gjelder skyldspørsmålet for de klart mest alvorlige forholdene som domfellelsen gjelder (tiltalepostene I-III, Baneheia-saken), må det kreves klare og tungtveiende grunner som tilsier at straffefullbyrdelsen likevel skal fortsette. Både lovforarbeider og lovhistorie viser, av hensyn til domfeltes rettssikkerhet, at det ikke er tale om noen fri skjønnsmessig «kan»-vurdering.

Som påpekt av den samlede lagmannsrett på side 16, kan det ikke tillegges avgjørende vekt ved løslatelsesvurderingen at kommisjonen delte seg i et flertall og mindretall.

Kommisjonen foretatt en grundig vurdering av saken og flertallet har gitt en inngående begrunnelse for hvorfor vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 foreligger. Noe grunnlag for overprøving av denne vurderingen har lagmannsretten ikke. Påtalemyndigheten har videre anført at den samlede kommisjonen hadde en felles oppfatning av det foreligger en rekke bevis og omstendigheter som kan tale for at dommen mot Kristiansen er riktig. Mindretallet finner ikke grunn til å gå gjennom alle disse momentene, men viser til kommisjonens felles vurderinger på side 318–337 i avgjørelsen, i tillegg til det som er nevnt foran ved gjennomgangen av kommisjonens avgjørelse. Selv om dette er bevismomenter som utvilsomt kan ha betydning for den videre strafferettslige forfølgningen i saken, herunder om påtalemyndigheten skal begjære fullstendig ny behandling i lagmannsretten, jf. straffeprosessloven § 400, er ikke dette forhold som med avgjørende tyngde tilsier fullbyrdingen bør utstå. Mindretallet viser til at kommisjonens flertall, som nevnt foran, har vurdert det samlede bevisbildet, herunder de momentene som kan tale for at handlingene ble begått av to gjerningsmenn, slik Andersen har forklart. Flertallet har på side 339–342 i avgjørelsen vurdert de forholdene som taler for at dommen er riktig, men har likevel etter en samlet og grundig vurdering av bevisene i saken kommet til at det foreligger en rimelig mulighet for frifinnelse.

Det sentrale spørsmålet blir etter dette om hensynet til samfunnsvernet, og at Kristiansen ble idømt forvaring ved Agder lagmannsretts dom i 2002, utgjør slike klare og tungtveiende grunner at straffefullbyrdelsen likevel bør fortsette, slik lagmannsrettens flertall har lagt til grunn.

Påtalemyndigheten har vist til kriminalomsorgen i en vurdering av 16. mars 2021 har innstilt på forlengelse av forvaringsdommens tidsramme og at det har vært oppnevnt sakkyndig til bruk for kriminalomsorgens vurdering. Spørsmålet om tidsrammen skal forlenges og om det foreligger tilstrekkelig gjentakelsesfare er imidlertid ikke ferdig utredet og vurdert av påtalemyndigheten. Som nevnt foran er påtalemyndighetens frist for å reise sak for tingretten om forlengelse av tidsrammen 12. juni 2021.

Bistandsadvokaten har sluttet seg til påtalemyndighetens anførsler og har i tillegg særlig vist til at retten ikke vil kunne sette vilkår for en eventuell løslatelse.

Kristiansens forsvarer har bestridt kriminalomsorgens vurdering knyttet til forlenget forvaring og har blant annet vist til at vurderingen bygger fullt ut på forvaringsdommen som nå er gjenåpnet, og at Kristiansen ikke har hatt noen kontakt med kriminalomsorgen eller den sakkyndige i forbindelse med vurderingen. Det er videre vist til at Kristiansen har snakket med de sakkyndige som har avgitt rettspsykiatrisk erklæring 17. mars 2021 etter oppnevning av Asker og Bærum tingrett. Vurderingen er i første omgang innhentet til bruk for påtalemyndighetens vurdering av om forvaringsdommen skal begjæres forlenget. Videre er det vist til at erklæringen viser den uklare rettslige situasjonen som foreligger idet de sakkyndige konkluderer ulikt med hensyn til forlengelse avhengig av om Kristiansen frifinnes i den gjenåpnede saken eller ikke.

Mindretallet bemerker at hensynet til samfunnsvernet, allmennhetens sikkerhet og gjentakelsesfaren, klart vil være relevant ved vurderingen av om fullbyrdelsen av straffen skal utsettes. Mindretallet bemerker at saken som er gjenåpnet er svært alvorlig; domfellelsen gjelder utuktig omgang og voldtekt av to jenter på 8 og 10 år, og overlagt drap under særdeles skjerpene omstendigheter av den ene jenta og medvirkning til overlagt drap av den andre jenta. Agder lagmannsrett fant at Kristiansen måtte idømmes forvaring da en tidsavgrenset straff ikke ble ansett tilstrekkelig for å verne samfunnet. Et helt sentralt grunnlag for forvaringsdommen var de funn og vurderinger de daværende rettspsykiatrisk sakkyndige gjorde. I rettspsykiatrisk erklæring 3. desember 2000 fant de sakkyndige at Kristiansen hadde en alvorlig personlighetsforstyrrelse, mest sannsynlig emosjonelt ustabil personlighetsforstyrrelse med umodne trekk, og i en tilleggsuttalelse fremkom det at de sakkyndige mente at Kristiansen hadde et alvorlig personlighetsavvik. De sakkyndige viste videre til at han hadde en mangel på selvinnsikt som kunne være til hinder for at behandling ville bedre tilstanden hans. Det vises for øvrig til det som er nevnt av flertallet foran på side 17 neste siste avsnitt.

Forvaringsdommen bygget ikke utelukkende på domfellelsen for voldtekt og drap av de to jentene i Baneheia (tiltalen I-III), men også på domfellelsen for seksuell omgang og voldtekt beskrevet i tiltalen post V og VI – som Kristiansen erkjente – og som ble endelig avgjort i byretten. Det må likevel legges til grunn at forholdene som gjelder Baneheia-saken var et helt avgjørende premiss for forvaringsdommen. Når Gjenopptakelseskommisjonens flertall har konkludert med at det er en rimelig mulighet for at Kristiansen vil bli frifunnet for disse forholdene, får dette etter mindretallets syn også betydning for hvilken vekt forvaringsdommen har for vurderingen av om Kristiansen *i dag* utgjør en slik fare for samfunnet at fullbyrdelsen av straffen må fortsette. I tillegg kommer den lange tiden som har gått siden forvaringsdommen i lagmannsretten i 2002 og den utvikling Kristiansen har gjennomgått i de snart 20 årene etter domfellelsen. Det vises også til den oppdaterte rettspsykiatriske erklæringen av 17. mars 2021, som illustrerer både hvilken betydningen en eventuell frifinnelse i den gjenåpnede saken *og* tiden som har gått siden forvaringsdommen, har for risikovurderingen for nye alvorlige straffbare handlinger i dag. Mindretallet kommer tilbake til rettspsykiatriske erklæringen senere.

Kriminalomsorgen har 16. februar 2021 anbefalt at påtalemyndigheten legger ned påstand om å forlenge tidsrammen for Kristiansens forvaring med fire år. Denne vurderingen ble foretatt *før* kommisjonens avgjørelse om gjenåpning av saken forelå og må leses i lys av dette.

Kriminalomsorgen har foretatt en vurdering av om vilkårene for forlenging av forvaringsdommen er oppfylt, jf. straffeloven § 40 andre ledd. Det er her i utgangspunktet tale om andre vilkår og et annet vurderingstema enn ved vurderingen av om fullbyrdelsen av straffen nå skal utsettes i medhold av straffeprosessloven § 452 andre ledd som følge av at straffedommen nå er besluttet gjenåpnet. Vurderingen bygger videre på forvaringsdommen og forutsetter at Kristiansen har begått de svært alvorlige straffbare forholdene som Baneheia-saken gjelder. Når dette er sagt, bemerker mindretallet at den risiko- og farevurderingen som er foretatt opp mot vilkårene for forlengelse av forvaringsdommen etter straffeloven § 40, likevel vil kaste lys over og ha betydning for vurderingen etter straffeprosessloven § 452 andre ledd.

Ved vurderingen av behovet for forlengelse av tidsrammen i forvaringsdommen, må det foretas en konkret vurdering av om det på avgjørelsestidspunktet foreligger en nærliggende fare for at den forvaringsdømte på nytt vil begå et lovbrudd som kan gi grunnlag for forvaring dersom han løslates ved tidsrammens utløp, og om fortsatt forvaring er nødvendig for å verne samfunnet. Gjentakelsesfaren må etter rettspraksis være reell og kvalifisert, jf. blant annet Rt-2012-1134. Ved vurderingen av faren for tilbakefall skal det legges vekt på de begåtte lovbrudd sammenholdt særlig med domfeltes atferd og sosiale og personlige funksjonsevne i dag, jf. straffeloven § 40 fjerde ledd. Dette er forhold som også kan ha relevans for løslatelsesvurderingen etter straffeprosessloven § 452 andre ledd.

I kriminalomsorgens vurdering heter det om vurderingstemaet på side 2:

Utgangspunktet for vurderingen er forvaringsdommen. Spørsmålet er om det, etter forvaringsdommen ble avsagt, har inntrådt endringer i domfeltes atferd og funksjonsevne eller tilkommet nye omstendigheter som innebærer en annen vurdering av gjentakelsesfaren. Sentralt ved denne vurderingen er domfeltes situasjon ved en løslatelse og hvilke beskyttelsesfaktorer som da vil være tilstede, jf. Rt. 2014 side 934 avsnitt 52.

På side 5 i vurderingen konkluderes det slik:

I likhet med Ila og den sakkyndige vil vi understreke at Kristiansen hittil har vist at han fungerer godt innenfor de strenge og kontrollerte rammene som soning i fengsel med høyt sikkerhetsnivå gir. Endringen hans har til nå imidlertid blitt testet i et svært begrenset omfang, noe som gjør det vanskelig å vurdere fremtidig risiko og i hvilken grad Kristiansen har etablert adekvate mestringsstrategier for å håndtere fremtidige risikosituasjoner. Det at Kristiansen ikke ønsker å snakke med de sakkyndige gjør det også vanskelig å vurdere hans utvikling og fremtidig risiko.

Etter en samlet vurdering av saken, finner vi på bakgrunn av ovennevnte ikke tilstrekkelige holdepunkter for å si at Kristiansen har gjennomgått en så stor grad av endring i atferd og sosial eller personlig funksjonsevne at faren for gjentakelse av ny alvorlig kriminalitet er redusert ved tidsrammens utløp.

Denne vurderingen, og de vilkår som oppstilles blant annet når det gjelder domfeltes atferd og sosial eller personlig funksjonsevne, kan etter mindretallets syn ikke uten videre legges til grunn som avgjørende ved vurderingen av om fullbyrdelsen av straffen nå skal utsettes etter straffeprosessloven § 452 andre ledd. Mindretallet legger som nevnt til grunn at vurdering av risikofaktorer knyttet til gjentakelsesfare for nye volds- og seksuallovbrudd, herunder Kristiansens atferd og utvikling under fengselsoppholdet, etter omstendighetene vil ha betydning for vurderingen. Utgangspunktet må likevel være at det må foreligge klare og tungtveiende grunner som med styrke tilsier at fullbyrdelsen av straffen skal fortsette selv om det avgjørende grunnlaget for forvaringsdommen er besluttet gjenåpnet og skyldspørsmålet skal behandles på nytt. Det vises til den rettslige gjennomgangen foran knyttet til tolkningen av straffeprosessloven § 452 andre ledd. Dersom risikoen for gjentakelsesfare og hensynet til samfunnsvernet skal kunne begrunne fortsatt fullbyrdelse av straffen, må det etter mindretallets syn foreligge en reell og kvalifisert fare for at Kristiansen på nytt vil begå lovbrudd av en slik alvorlig karakter at det kan gi grunnlag for forvaring dersom han nå løslates. Etter mindretallets syn er det ikke tilstrekkelige holdepunkter for dette.

Om Kristiansens utvikling og atferd under fengselsoppholdet uttaler kriminalomsorgen blant annet følgende på side 4:

Det er snart 19 år siden Kristiansen ble idømt forvaring. Han har vært i fengsel i 20 år og 11 måneder. Etter domfellelsen er regionkontoret i likhet med Ila av den oppfatning at det har skjedd en positiv utvikling når det gjelder Kristiansens atferd og sosiale og personlige funksjonsevne. Han har under oppholdet på Ila jobbet aktivt med å opparbeide seg utdanning og arbeidserfaring som han kan nyttiggjøre seg ved en eventuell løslatelse. Han arbeider fulle dager, har aldri ugyldig fravær og er kvalifisert til arbeid som tømrer, sveiser, anleggsgartner og på verksted. I løpet av soningen har Kristiansen vært tilknyttet flere arbeidsplasser, herunder teknisk avdeling, metallverkstedet og snekkerverkstedet. Kristiansen har gjennomgående fått gode skussmål for sitt arbeid og sin arbeidsinnsats. Han har siden april 2016 vært sysselsatt ved gartneriet, som er plassert i anstaltens ytre område. Han ble klarert for arbeid på anstaltens ytre område med følge (såkalt «gult kort») i 2010. Siden 2014 har han hatt såkalt «grønt kort», som betyr at han kan bevege seg på området uten følge. Kristiansen får svært gode tilbakemeldinger fra gartneriet, og beskrives som ansvarsfull, selvstendig og pliktoppfyllende.

Kristiansen har under sitt opphold ved Ila gått til behandling ved Institutt for klinisk sexologi og terapi (IKST) hos psykologspesialist Atle Austad i 14 år, inntil IKST mistet statlig støtte i juni 2020. Kristiansen har gitt uttrykk for at behandlingen og relasjonen til behandleren er viktig for han og at han vil fortsette å ha kontakt med Austad etter løslatelse.

Videre heter det på side 5:

Det er totalt skrevet 30 hendelsesrapporter om Kristiansen under hans opphold i anstalten, hvorav mesteparten av rapportene gjelder hendelser som fant sted i perioden 2002-2012. Mange av rapportene gjelder ufin, aggressiv eller på annen måte uakseptabel atferd, som førte til flere reaksjoner. I 2008 ble Kristiansen også anmeldt av Ila for å ha fremsatt trusler mot en tjenestemann, noe han senere ble domfelt for ved Asker og Bærum tingretts dom av 30. januar 2009. Etter 2012 sank imidlertid antallet hendelsesrapporter og det er ikke skrevet noen rapporter for slik atferd siden oktober 2016. Det fortsatte imidlertid å være betydelige utfordringer knyttet til samhandling og samarbeid med Kristiansen, med periodevise svingninger i positiv og negativ retning. Ila beskriver at de har opplevd en positiv utvikling hos Kristiansen de siste årene når det gjelder å unngå konflikter og de opplever at Kristiansen har et godt forhold til de fleste ansatte, men at han har fortsatt med utestenging eller ignorering av enkeltansatte. Kristiansen har avgitt 44 rusprøver under oppholdet i anstalten. Samtlige har vært negative.

Det som fremkommer her om Kristiansens atferd taler ikke på noen avgjørende mot at han løslates.

Kriminalomsorgen har på side 4 vist til at den sakkyndige har fremhevet Kristiansens begrensede livsførsel ute i samfunnet som en sentral faktor ved vurderingen av fremtidig voldsrisiko. Det er gjengitt følgende fra den sakkyndiges rapport:

Når det gjelder en samlet voldsrisiko vises til observandens begrensede livsførsel, der han i liten grad har fått muligheten til å tilegne seg sentral erfaring og

kompetanse i normaliserte situasjoner, og som blir en sentral faktor i vurderingen av fremtidig risiko.

Når det gjelder kjernetemaet i observandens kriminalitet; seksualitet, vises også til observandens begrensede livsførsel, der han i liten grad har fått muligheten til å utfolde seg i samfunnet. Selv om han sier at hans preferanse i dag er voksne kvinner, noe som den sakkyndige ikke har grunn til å mistro at han selv opplever, har han likevel hatt svært begrensede muligheter til å eksponeres for det han tidligere hadde som preferanse, småjenter. Den sakkyndige er av den oppfatning at uten eksponering for triggere med mulighet til å avstå fra uønskede handlinger er det fremdeles uklart hvilken seksuell preferanse han dypest sett har. Slik sett er risikoen forhøyet.

(...)

Basert på det ovennevnte underbygger dette, slik den sakkyndige vurderer det, et behov for at observanden får mulighet til å vise om han kan forholde seg til noe større grad av frihet for å kunne utvikle bedre mestringsstrategier- og ikke minst for at institusjoner eller andre aktører som skal bistå ham i en slik endringsprosess – har bedre forutsetning for å se hva som blir reelle utfordringer.

(...)

Den sakkyndige vurderer at det ikke er mulig å vurdere og predikere ny eventuell voldsrisiko mer spesifikt, før observanden er prøvet ut i situasjoner som er mer krevende, og i så måte innebærer høyere risiko.

I tillegg til at vurderingen bygger på en grunnforutsetning om at domfellelsen for tiltalepostene i Baneheia-saken er riktige, er det en svakhet ved vurderingen er at Kristiansen ikke har ønsket å snakke med den sakkyndige. Dette gjør det vanskeligere å vurdere hans utvikling og fremtidige risiko for nye, alvorlige straffbare handlinger. Denne svakheten er også påpekt av kriminalomsorgen i sin sammenfattende vurdering, jf. vurderingen side 5 tredje siste avsnitt. Kriminalomsorgens samlede vurdering, hvor det altså anbefales å forlenge tidsrammen med 4 år, gir etter mindretallets syn ikke tilstrekkelig tungtveiende grunner til at fullbyrdelsen av straffen skal fortsette når det nå er funnet grunnlag for å behandle skyldspørsmålet på nytt. Påtalemyndigheten har ennå heller ikke tatt stilling til om det er tilstrekkelig grunnlag for å fremme begjæring om forlengelse av forvaringsdommen slik saken nå står.

Vurderingen må videre suppleres med den mer omfattende og grundige vurderingen som er foretatt av de rettspsykiatrisk sakkyndige i erklæringen 17.03.21. Erklæringen bygger blant annet på en rekke samtaler og undersøkelser av Kristiansen. Den oppsummerende risikovurderingen som er gjengitt av flertallet foran på side 19-20 (erklæringen side 82-83), viser at det foreligger risikofaktorer som kan tilsi gjentakelsesfare – også forutsatt at Kristiansen frifinnes i saken som nå er besluttet gjenåpnet. Samtidig fremholder de sakkyndige det det «finnes mange holdepunkter for at gjennomgått en positiv utvikling gjennom de siste årene». Spesielt vises det til at behandlingen Kristiansen har mottatt ved

IKST har hatt positiv effekt og bidratt til at han har oppnådd bedre innsikt og forståelse for egen atferd og den innvirkning han har på andre. Av de kliniske leddene i undersøkelsen fremkommer det at han gjennom langvarig terapi har tilegnet seg økt innsikt både i egen seksualitet og overgrepssproblematikk i forhold til erkjente forhold og egne relasjonelle utfordringer. Hvorvidt den økende innsikten vil vedvare ved overgang til økt frihet fremholder de sakkyndige at gjenstår å se og her «antas hans personlighetstrekk å spille en avgjørende rolle».

Etter mindretallets vurdering gir ikke sakkyndigvurderingen tilstrekkelig grunnlag for å fastslå at det foreligger en slik reell og kvalifisert fare for nye alvorlige straffbare handlinger at fullbyrdelsen av straffen ikke kan utsettes. Risikovurderingen er preget usikkerhet og har ingen klar konklusjon. Dette har blant annet sammenheng med ulik risikovurdering knyttet til om Kristiansen etter ny rettslig behandling av saken frifinnes eller på nytt dømmes for forholdene i Baneheia-saken, og at han i svært lang tid har levd innenfor forvaringsstraffen stramme regime uten prøveløslatelse eller overføring til fengsel med lavere sikkerhetsnivå.

Mindretallet finner grunn til å gjengi noe mer fra sakkyndigerklæringen enn det som fremgår av den oppsummerende risikovurderingen, som flertallet har gjengitt foran.

I punkt 5.1 om diagnostisk vurdering heter det blant annet at de sakkyndige gitt frifinnelse «ikke (finner) holdepunkter for dyssosial personlighetsforstyrrelse» (side 64). Videre heter det blant annet på side 66:

De sakkyndige er av den oppfatning at han neppe tilfredsstillende de generelle kriteriene for personlighetsforstyrrelse, idet vi ikke kan se at det avvikende atferdsmønsteret omfatter personlige og sosiale situasjoner generelt, men synes isolert til å omfatte den relasjonen som er satt til å håndheve samfunnets reaksjon overfor ham.

Og videre på side 67:

Observanden ble funnet å tilfredsstillende kriteriene for F60.3 Emosjonelt ustabil personlighetsforstyrrelse av de sakkyndige oppnevnt i forbindelse med straffesaken mot ham. De har ikke redegjort for hva de la til grunn for diagnosen, det er derfor vanskelig å drøfte deres diagnostikk. De sakkyndige den gang hadde det samme saksgrunnlaget som de sakkyndige har i denne erklæringen. Det at vi nå vurderer at kriteriene ikke er til stede representerer dermed trolig en faglig uenighet, og ikke mangelfull opplysning. Dette er det imidlertid vanskelig å ta stilling til, da kriteriegjennomgang ikke er fremlagt. Dette kan det likevel til en viss grad utlignes for ved at kriteriene fullt ut gjennomgås her, slik at det blir tydelig for leseren hvilke kriterier de sakkyndige mener ikke er til stede.

...
...

Selv om faglig uenighet ikke er dramatisk eller uvanlig, ville det ideelle vært å rediagnostisere observanden i et mer normalt miljø enn et høyrisikofengsel. Det er først i et nytt miljø med løsere rammer eventuelle avvikende personlighetstrekk antas å kunne vise seg. De sakkyndige velger likevel ikke å videreføre diagnosen satt av de forrige sakkyndige da vi finner det mest sannsynlig at kriteriene ikke er til stede. Det understrekes at vi med dette ikke sier at observanden ikke har uheldige personlighetstrekk.

Når det gjelder diagnosekriteriet F65.4 Pedofili heter det blant annet på side 68:

Gitt frifinnelse for de ikke-erkjente forholdene i ny rettsinstans, vil ikke observanden tilfredsstillende diagnosekriteriene. Da de erkjente overgrepene fant sted var han selv ungdom, ikke voksen, men utførte overgrep overfor en betydelig yngre jente. Parafilier, hvor pedofili utgjør en tilstand, tilhører en diagnosegruppe som gjelder voksne.

I punkt 5.2 om personlig og sosial utvikling (side 69) viser de sakkyndige til at Ila fengsel og forvaringsanstalt i sine halvårlige observasjonsrapporter fra 2010 har beskrevet en positiv utvikling når det gjelder Kristiansens atferd, særlig overfor de ansatte i avdelingene, hvor han har utviklet et mer nyansert syn på betjentene og deres rolle enn det han hadde de første årene på Ila. Samtidig beskrives at han fortsatt er sta og egenrådig og opptrer svært forskjellig overfor de enkelte betjenter. Videre heter det blant annet om behandlingen hos psykolog ved IKST:

Observanden har siden 2004 frem til 2020 gått i behandling hos en og samme psykolog ved IKST. Det fremgår av journalen derfra at det tok et år å etablere en trygg relasjon mellom terapeut og behandler, men at relasjonen deretter ble god og at hans seksualitet og overgrepssproblematikk har vært bearbeidet. Det andre store terapitemaet har vært observandens relasjonelle utfordringer overfor særlig de ansatte i fengselet. Det beskrives en betydelig utvikling på begge områder. De siste årene har hovedfokus vært de utfordringer han vil møte når han en dag løslates. Observanden har gitt uttrykk for at dette temaet er sårt, og at det forsvaret han trenger for å holde ut soningen blir vanskelig å opprettholde dersom han fokuserer for mye på fremtidig frihet.

Behandler beskriver i sine siste vurderinger før behandlingen opphører at observanden har utviklet en varig god regulering av sine følelser og regulerer seg godt og adekvat, samt at han formidler seg veldig adekvat, nyansert og reflektert.

Observanden uttrykker anger og skam vedrørende de seksuelle overgrepene han har erkjent og er dømt for. Han uttrykker skyldfølelse overfor jenta han forgrep seg på. Han oppgir å ikke være seksuelt interessert for barn, og angir at jenta han forgrep seg på som 15-16-åring for ham var en person av det motsatt kjønn, og at han ikke reflekterte over hennes alder. Etter at overgrepene opphørte, har hans seksuelle interesse utelukkende vært rettet mot modne kvinner.

Observanden har ikke på noe tidspunkt etter arrestasjonen i september 2000 erkjent å ha begått de overgrepene og drapene han ble dømt for å ha begått som 21-åring. Han

har gjennom alle år hevdet seg uskyldig dømt og har søkt saken gjenopptatt flere ganger. Gjennom behandlingen ved IKST beskrives det at den terapien observanden har gjennomgått med bakgrunn i de erkjente forholdene, har utviklet og modnet observandens seksualitet, slik at behandlingen dermed også omfatter den problemstillingen som følger av de forhold som observanden ikke har erkjent.

På side 70 omtales kommisjonens avgjørelse om gjenåpning av straffesaken og utfordringer knyttet til en eventuell løslatelse:

Han har søkt om overføring til lavere sikkerhetsnivå, men har fått avslag. Han erkjenner delvis å ha bidratt til forsinket progresjon gjennom sin væremåte, delvis anklager han Ila for å ha forpurret hans progresjon.

Observanden synes med dette i hvert fall delvis å underkjenne utfordringene han vil møte ved løslatelse. Han har riktignok søkt om overføring til lavere sikkerhetsnivå flere ganger, og erkjenner med det trolig fordelene med en gradvis utslusing, noe han for øvrig også bekrefter under aktuelle observasjon. Det kan tenkes at den øvrige mangel på konkrete planer er et uttrykk for frustrasjon og uvilje overfor Ila spesielt. Denne uviljen og staheten står i så fall i veien for ham, slik det også tidligere er påpekt.

Det fornuftige er en gradvis utslusing hvor han får anledning til å forholde seg til en ny struktur med krav, forventinger, inntrykk og muligheter på en gradvis måte mens han samtidig har et sikkerhetsnett rundt seg. En slik overgang vil med stor sannsynlighet være mindre stressende for observanden og medføre større grad av trygghet både for ham og de nærstående. Et slikt scenario antas å ha en modifierende effekt på eventuelle uhensiktsmessige personlighetstrekk som i en slik ramme måtte fremkomme.

En mindre optimal løsning er en brå overgang fra høyrisikofengsel til frihet. Observanden er imidlertid reflektert og kunnskapsrik, og har nær og god kontakt med sin familie. Han har også utdannet seg under soningen og skaffet seg kunnskap og ferdigheter som er antatt etterspurt. Han har også mangeårig terapi i ryggsekken og utsikter til å fortsette denne etter soning. Det vurderes som sannsynlig at observanden vil klare å etablere et selvstendig liv i frihet også uten utslusing, dog vil de sakkyndige klart mene at bistand og støtte fra et hjelpeapparat klart vil øke hans sannsynlighet for å lykkes.

Avslutningsvis viser mindretallet til punkt 5.3 om prognose, hvor de sakkyndige på side 71 uttaler følgende knyttet til prognosen for Kristiansens atferd og personlige funksjonsevne:

De sakkyndige har ikke konkludert med tilstedeværelse av en personlighetsforstyrrelses-diagnose hos observanden i dag, og heller ingen annen ICD-10-diagnose med relevans for mandatbesvarelsen. Det er likevel påpekt mulighet for flere avvikende personlighetstrekk, som lettere kan komme til syne innen andre rammer enn han i dag befinner seg. Rammene på Ila må sies å være kjente og forutsigbare for ham. Og – nettopp innen disse rammene har han hatt en gradvis utvikling med demping av personlighetstrekk som tidligere skapte konflikter for ham. Det vises til den diagnostiske vurderingen over, der trekk som stahet,

rigiditet og tendens til splitting og svart-hvitt-tenkning beskrives. Medvirkende til denne bedringen i atferd og funksjon antas hans mangeårige terapi ved IKST å være, men også den generelle samhandlingen med ansatte ved Ila. Med tanke på det lange forløpet av soningen ved Ila er det sannsynlig at den gjenstående konflikttendensen vil vedvare og at den bedring som man kan forvente innen Ila rammer allerede er nådd. Mye tyder på at de konflikter observanden fremdeles har en tendens til å havne i er kontekstuelle til Ila-rammen.

Det er først ved en endring av rammebetingelsene, som en overføring til lavere nivå, at det vil vise seg om den bedring man har sett ved Ila vedvarer. Det er vanskelig for de sakkyndige å mene noe konklusivt om i hvilken retning han vil ta ved en overføring til lavere nivå. Men, det er likevel mange holdepunkter for at han godt vil evne å opprettholde og endog bedre sine relasjonelle forhold.

Samlet sett kan mindretallet ikke se at det som fremkommer av den rettspsykiatriske undersøkelsen, sammenholdt med den løslatelsesvurdering retten skal foreta etter straffeprosessloven § 452 andre ledd, tilsier at det foreligger en slik reell og kvalifisert fare for nye alvorlige straffbare handlinger at fullbyrdelsen av straffen – til tross for gjenåpningen – må fortsette av hensyn til samfunnsvernet. En løslatelse vil utvilsomt medføre utfordringer og være krevende for Kristiansen etter så mange år i høysikkerhetsfengsel. Disse utfordringene, og den risikoen det medfører, kan imidlertid ikke anses tilstrekkelig tungtveiende til at soningen av straffen skal fortsette til skyldspørsmålet er endelig avgjort.

Mindretallet bemerker videre at en løslatelse utvilsomt vil være både opprivende, belastende og skape utrygghetsfølelse for de etterlatte. Mindretallet har forståelse for hensynet til de etterlattes behov og ønsker, men kan heller ikke se dette kan tillegges avgjørende vekt ved vurderingen.

Oppsummert finner lagmannsrettens mindretall at kommisjonens avgjørelsen om gjenåpning av saken, som innebærer at skyldspørsmålet i Baneheia-saken for Kristiansens del skal behandles på nytt, er et meget tungtveiende grunn som tilsier at videre fullbyrdelse av straffen skal utsettes og Kristiansen løslates, jf. straffeprosessloven § 452 andre ledd. Mindretallet kan ikke se at det foreligger mothensyn av en slik karakter og tyngde at Kristiansen likevel må fortsette straffefullbyrdelsen inntil skyldspørsmålet er endelig avgjort.

I samsvar med flertallets syn tas begjæringen om løslatelse ikke til følge.

Kjennelsen er avsagt med den dissens som fremgår foran.

SLUTNING

Begjæringen om løslatelse tas ikke til følge.

Torkjel Nesheim

Jeg bekrefter at rettens øvrige medlemmer har godkjent avgjørelsens innhold, jf. midlertidig lov 26. mai 2020 nr. 47 § 8 andre ledd.

Torkjel Nesheim

Dokument i samsvar med
undertegnet original:

Siw Gravdal (signert elektronisk)